

Et klarere lovspråk – kom i gang!

Tips og inspirasjon

til deg som skriver lover

Et klarere lovspråk – kom i gang!

Tips og inspirasjon til deg som skriver lover

Til deg som skriver lover

Klare og forståelige lover er viktig for å styrke demokratiet og rettssikkerheten, og for å nå målene med lovene. Dessuten påvirker språket i lover og forskrifter også språket i andre tekster fra forvaltningen, som brev, skjemaer og nettekster. Klart språk kan derfor bidra til at både forvaltningen og innbyggerne sparer tid og penger.

Dette heftet gis ut av Difi, som leder prosjektet «Klart lovspråk», og har som mål å gjøre lovspråket mer forståelig. Arbeidet er en del av regjeringens satsing på «En enklere hverdag for folk flest».

I arbeidet med heftet har vi støttet oss på en ressursgruppe av jurister som har lest og kommentert underveis. Takk til Elisabeth Vigerust fra Helse- og omsorgsdepartementet, Susanne Rynning Moshuus fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Bente Mari Nilssen fra Samferdselsdepartementet. Manuset er utviklet av NTB Arkitektst.

Les mer om «Klart lovspråk» på www.klarspråk.no.

LESER INNBYGGERNE LOVER?

Da prosjektet «Klart lovspråk» i 2011 ba Synovate undersøke hvordan innbyggerne ser på lover og forskrifter, var dette noen av funnene:

- 54 prosent av de spurte har lest en lov eller forskrift det siste året.
- Omtrent like mange har lest lover og forskrifter i privat sammenheng som i arbeidssammenheng.
- Av de som har lest en lov eller forskrift det siste året, mener et klart flertall at det er viktig at lover og forskrifter er lette å forstå, og at alle innbyggere burde kunne forstå lover og forskrifter som gjelder dem.

Målet med heftet er at du skal få lyst til å legge enda mer arbeid i språket når du skriver lovtekster. Heftet inneholder noen viktige skriveråd, men er ikke ment å være en fullstendig kokebok i bedre lovspråk.

Klart og presist – klart det går!

Klart språk er ikke en trussel mot den juridiske presisjonen. Å skrive klarere handler ikke om å forenkle jussen, eller om å bytte ut presise faguttrykk med omtrentlige hverdagsord. En komplisert bestemmelse er og blir en komplisert bestemmelse, men vi kan likevel gjøre mye med språket og strukturen for at det komplekse skal bli så klart og forståelig som mulig. Hva henger sammen med hva? Hva står i motsetning til hva? Hva betyr faguttrykket? I dette heftet får du råd om oversiktlige setninger og om konkrete uttrykksmåter, god struktur og riktig tegnsetting som klargjør og ikke tilslører.

En lovtekst vil aldri gi alle svarene – den skal tolkes juridisk. Ofte er det nødvendig å bruke generelle og kanskje litt vage og skjønnsmessige ord og uttrykk som det blir opp til en saksbehandler, en klagenemnd, en advokat, en dommer eller en innbygger å tolke og legge konkret innhold i. Et klart språk rydder unna unødvendige hindringer i dette arbeidet. Et klart språk gjør den juridiske problemstillingen klarere og tydeligere.

Om eksemplene i heftet

I heftet bruker vi eksempler for å illustrere de konkrete rådene. Eksemplene er fra reelle lover, og de språklige endringene har ikke endret innholdet.

Hvorfor har vi ikke endret mer i eksemplene?

Vi har lagt vekt på å ha med mange eksempler i heftet. Flere endringer kunne absolutt vært gjort i mange av eksemplene, men for tydelighetens skyld har vi konsentrert oss om det konkrete rådet som hvert enkelt eksempel skal illustrere. Noen steder har vi også kommentert andre svakheter i eksemplene. Det har vi gjort for å sette deg på sporet av flere endringsmuligheter.

SLIK HAR LOVSPRÅKET UTVIKLET SEG

Språket forteller mye om tiden da lovene ble skrevet. De norrøne lovene ga regler for et oversiktlig bondesamfunn og var mer eksempelorienterte og personlige enn i dag. For eksempel brukte de pronomenet «vi» i lovene. I middelalderen utviklet det seg et rettspråk som hadde klare innslag av fagspråk, men som også var hjemlig og folkelig. Med dansketiden vokste avstanden mellom rettspråk og allmennspråk, og det er i denne perioden kansellistilen utviklet seg. Danske ord overtok for norske, og det ble brukt stadig flere latinske fremmedord. Språket var preget av kompliserte setninger og upersonlige uttryksmåter. At lovspråket på denne måten fjernet seg fra dagligtalen, var uttrykk for stor avstand mellom myndighetene og folks hverdag.

I dag er vi i en interessant mellomposisjon. Lovene skal regulere et komplekst samfunn på områder som mange borgere ikke har noe særlig kjennskap til. Samtidig er ikke stor avstand mellom myndigheter og innbyggere lenger et ideal, og kravene til åpenhet og klarhet er helt andre enn i dansketiden.

Innholdsfortegnelse

Legg arbeid i å gjøre setningene oversiktlige _____ 9

1. Sett punktum når du kan _____ 10
2. Vurder å formulere selve regelen først i setningen _____ 11
3. Bruk gode og konsekvente punktlistor _____ 12
4. Unngå for stor avstand mellom ledd i setningen som hører sammen _____ 14
5. Vurder om du skal gjenta et ord for å klargjøre sammenhengen _____ 15
6. Sørg for klare språklige henvisninger _____ 16

Bruk oppdaterte ord- og bøyingsformer _____ 23

10. Vær på vakt mot nakne substantiver _____ 24
11. Bøy substantivet slik du gjør det muntlig _____ 25
12. Tenk gjennom ordvalget _____ 26

Vær så konkret som mulig _____ 19

7. Velg verb når det er mulig _____ 20
8. Pakk ut budskapet _____ 21
9. Skriv aktivt når det er mulig _____ 22

Sørg for riktig tegnsetting _____ 27

13. Sett komma etter som-setninger _____ 28
14. Sett komma etter innledende leddsetninger _____ 29
15. Sett komma mellom leddsetninger _____ 30
16. Sett komma mellom helsetninger _____ 30
17. Styr unna semikolon, skråstrek og parentes _____ 31

Skriveråd for en klar lovtekst

På de neste sidene har vi samlet 17 råd som kan hjelpe deg å skrive klarere lovspråk.

Legg arbeid i å gjøre setningene oversiktlige

Det er en grei tommelfingerregel at setningene i lovtekster ikke skal være for lange. Minst like viktig er det likevel at setningene er ryddige og oversiktlige, og at det er god sammenheng i teksten.

1 Sett punktum når du kan

Lovskrivere bør utfordre den tradisjonen som har gitt oss lange og kompliserte setninger med mange innskutte leddsetninger. Ikke alle setninger kan være korte, men gi leseren pauser når det er mulig. Vurder om det er mulig å presentere selve regelen i en egen setning, og la presiseringer, forklaringer, vilkår, unntak og særregler komme etter det første punktet. Pass imidlertid på at informasjonen ikke deles opp slik at det oppstår unødvendig uklarhet.

Nedenfor ser vi et eksempel der det hjelper å sette inn et punktum for å gi bedre oversikt. Siden bestemmelsen inneholder mye informasjon, gjelder det å rydde slik at det blir lettere å henge med.

Originaltekst

Departementet kan, også selv om vilkår for øyeblikkelig uttreden finnes å være til stede, gi pålegg om at deltakerforholdet skal fortsette i et nærmere bestemt tidsrom, eller inntil videre, hvis samfunnsmessige interesser, herunder hensynet til publikum i en eller flere av de deltakende kommuner eller fylkeskommuner, eller hensynet til de enkelte deltakere, tilsier dette.

(fra lov om interkommunale selskaper § 30)

Forslag til omskriving

Departementet kan gi pålegg om at deltakerforholdet skal fortsette i et nærmere bestemt tidsrom, eller inntil videre, også selv om vilkår for øyeblikkelig uttreden finnes å være til stede. Vilklårene for et slikt pålegg er at samfunnsmessige interesser, hensynet til publikum i en eller flere av de deltakende kommuner eller fylkeskommuner, eller hensynet til de enkelte deltakere tilsier det.

Det hjelper å dele opp setningen. I tillegg kan vi se på formuleringer som «vilkår for øyeblikkelig uttreden finnes å være til stede». Hvordan vil du si det enklere?

2 Vurder å formulere selve regelen først i setningen

Det kan fungere helt fint å starte en setning med «dersom», «hvis» eller lignende. Men når vilkåret er omfattende eller det er flere vilkår, må leseren ta inn mye informasjon før regelen kommer. Da kan det hjelpe å snu setningen og sette regelen først.

Originaltekst

Oppfører andelseigaren seg slik at det er fare for øydelegging eller vesentleg forringing av eigedommen, eller slik at det er til alvorleg plage eller sjenanse for andre brukarar i eigedommen, kan laget krevje fråviking frå bustaden etter tvangsfullbyrdselsesloven kapittel 13.

(fra lov om burettslag § 5-23)

Forslag til omskriving

Laget kan krevje fråviking frå bustaden etter tvangsfullbyrdselsesloven kapittel 13 om andelseigaren oppfører seg slik at det er fare for øydelegging eller vesentleg forringing av eigedommen, eller slik at det er til alvorleg plage eller sjenanse for andre brukarar av eigedommen.

Her blir det mer oversiktig å formulere regelen først. Et begrep som «fråviking» kan det også være verdt å se på. Vet du om alternativer?

3 Bruk gode og konsekvente punktlister

Punktliste kan løse opp lange setninger med mange sideordnede momenter og gjøre det lettere å få oversikt over innholdet. Eksemplet nedenfor er langt fordi det regner opp flere sidestilte vilkår. En løsning i dette tilfellet er å sette opp vilkårene i en punktliste, slik at leseren får pauser underveis og mulighet til å ta inn ett poeng om gangen.

Originaltekst

Statens helsetilsyn kan gi advarsel til helsepersonell som forsettlig eller uaktsomt overtrer plikter etter denne lov eller bestemmelser gitt i medhold av den, hvis pliktbruddet er egnet til å medføre fare for sikkerheten i helse- og omsorgstjenesten, til å påføre pasienter eller brukere en betydelig belastning eller til i vesentlig grad å svekke tilliten til helsepersonell eller helse- og omsorgstjenesten.

(fra helsepersonelloven § 56)

Forslag til omskriving

Statens helsetilsyn kan gi advarsel til helsepersonell som forsettlig eller uaktsomt overtrer plikter etter denne lov eller bestemmelser gitt i medhold av den, hvis pliktbruddet er egnet til å

- a. medføre fare for sikkerheten i helse- og omsorgstjenesten
- b. påføre pasienter eller brukere en betydelig belastning eller
- c. i vesentlig grad svekke tilliten til helsepersonell eller helse- og omsorgstjenesten.

Listen skaper oversikt. Noe som også kunne vært endret, er uttrykket «denne lov». Det er en enkel bestemmelse, se punkt 11. «Denne loven» er mer i tråd med moderne norsk.

Rettskrivingen i punktlister følger disse generelle reglene:

- Punkter som er hele setninger, skal ha stor forbokstav og punktum.
- Punkter som ikke er hele setninger, skal ha liten forbokstav og ikke noe punktum.
- Det skal ikke være komma mellom punktene.
- Det skal bare være kolon etter innledningsordene dersom du ville brukt det om du skrev teksten helt ut (altså ikke som liste).

For lovtekster har vi i tillegg disse spesialreglene:

- Punktlisten skal ha innrykk som ved ledd.
- Det er valgfritt om punktene markeres med bokstaver (a, b, c)) eller tall (1, 2, 3), men vær konsekvent innenfor hver enkelt lov.
- Punktlisten bør helst stå til slutt i leddet, slik at det ikke er tvil om hvilket ledd den tilhører.
- Siste punkt i listen skal ha punktum, slik at det blir mulig å referere til listen som et «punktum» i en lovhenviing («første ledd andre punktum»).
- Det er ikke nødvendig med komma foran «og» og «eller» i det nest siste punktet når du skal uttrykke om punktene er kumulative eller alternative.

Viktig å huske om punktlister:

- Punktlister skal ordne logisk sideordnede momenter, og punktene skal derfor ha samme språklige form (enten bare hele setninger eller bare deler av setninger der alle punktene for eksempel starter med verb eller substantiv).
- Hvis punktene blir lange, eller det blir vanskelig å velge en form som passer for alle punktene, bør du vurdere å bruke vanlige ledd i stedet.

Eksempel der punktene er bygd opp rundt substantiver (understreket)

På slike fellesmøte skal følgende saker drøftast:

- a. forslag til namn på den nye kommunen eller det nye fylket
- b. talet på medlemmer i det nye kommunestyret eller fylkestinget
- c. kriterium for sammansetjing av og funksjonar til fellesnemnd etter § 26 i denne lova
- d. val av revisor for verksemda i fellesnemnda
- e. oppretting av eventuelle andre fellesorgan for å sikre gjennomføringa av samanslåinga.

(fra inndelingslova § 25)

Eksempel der punktene er bygd opp rundt verb (understreket)

Et barn anses som bosatt i riket når barnet

- a. fødes i riket og moren ved fødselen har oppholdt seg eller skal oppholde seg i riket i mer enn 12 måneder
- b. skal oppholde seg i riket i mer enn 12 måneder
- c. fødes under morens utenlandsopphold, dersom moren er å regne som bosatt i riket eller fyller vilkårene om medlemskap i folketrygden etter § 5, eller
- d. adopteres etter norsk lov under adoptivforeldrenes utenlandsopphold, og adoptivforeldrene er å regne som bosatt i riket eller fyller vilkårene om medlemskap i folketrygden etter § 5.

(fra barnetrygdloven § 4)

4

Unngå for stor avstand mellom setningsledd som hører sammen

I setninger med mange innskudd skapes det ofte for stor avstand mellom setningsledd som hører sammen. I eksemplet under er det subjektet («ektefelle og barn») som har kommet for langt bort fra verbalet («er»), og det er lettere å se meningen når de flyttes nærmere hverandre:

Originaltekst

§ Ektefelle og barn som forsørges av og oppholder seg i utlandet sammen med en person nevnt i første ledd bokstavene a til f er pliktige medlemmer i trygden.

(fra folketrygdloven § 2-5)

Forslag til omskriving

Ektefelle og barn er pliktige medlemmer i trygden når de forsørges av og oppholder seg i utlandet sammen med en person nevnt i første ledd bokstavene a til f.

Vi har flyttet ledd som hører sammen, nærmere hverandre, men hva med uttrykket «pliktige medlemmer i trygden»? Det kunne kanskje også vært endret eller forklart?

Neste eksempel viser avstand mellom verbalet («fastsettes» og «reguleres») og adverbialet («i samsvar med lønnsveksten»). Vi reduserer faren for misforståelser når setningsledd som er tett knyttet sammen innholdsmessig, plasseres nærmere hverandre i setningen.

Originaltekst

§ Grunnbeløpet fastsettes av Kongen og reguleres årlig med virkning fra 1. mai i samsvar med lønnsveksten.

(fra folketrygdloven § 1-4)

Forslag til omskriving

Grunnbeløpet fastsettes av Kongen og reguleres årlig i samsvar med lønnsveksten, med virkning fra 1. mai.

5 Vurder om du skal gjenta et ord for å klargjøre sammenhengen

Selv om det ikke er strengt nødvendig for at setningen skal bli grammatisk korrekt, kan det noen ganger være lurt å gjenta et ord for tydelighetens skyld. Dette gjelder i tilfeller der for eksempel en preposisjon (som «til», «for», «om» osv.) eller en subjunksjon (ord som innleder leddsetninger, som «hvis» og «dersom») står til flere likestilte setningsledd. Da kan preposisjonen eller subjunksjonen gjentas for å klargjøre sammenhengen.

I eksemplene nedenfor foreslår vi å gjenta ordene «om» og «dersom».

Originaltekst

For at samtykket skal være gyldig, må pasienten ha fått nødvendig informasjon **om** sin helsetilstand og innholdet i helsehjelpen.

(fra pasient- og brukerrettighetsloven § 4-1)

Forslag til omskriving

For at samtykket skal være gyldig, må pasienten ha fått nødvendig informasjon **om** sin helsetilstand og **om** innholdet i helsehjelpen.

Originaltekst

Det gjeld ikkje **dersom** det er uhøveleg vanskeleg å hente inn samtykke, og det er klart at den personopplysningane gjeld, ville ønskt slik handsaming.

(fra lov om bustøtte § 8)

Forslag til omskriving

Det gjeld ikkje **dersom** det er uhøveleg vanskeleg å hente inn samtykke, og **dersom** det er klart at den personopplysningane gjeld, ville ønskt slik handsaming.

6 Sørg for klare språklige henvisninger

Når vi skriver, viser vi fram og tilbake i setningene både ved å gjenta ord og ved å bruke pronomener som refererer til et annet ord, som regel til et substantiv. En mest mulig entydig lovtekst krever at de interne, språklige henvisningene i teksten er klare. Ofte er det best å gjenta ordet vi vil henviser til, da slipper også leseren å avgjøre hva for eksempel ordet «disse» viser til:

Originaltekst

For følgende tiltak er søknad og tillatelse etter § 20-1 ikke nødvendig dersom **disse** er i samsvar med plan: (...)

(fra plan- og bygningsloven § 2-3)

Forslag til omskriving

For følgende tiltak er søknad og tillatelse etter § 20-1 ikke nødvendig dersom **tiltakene** er i samsvar med plan: (...)

Originaltekst

Det ansvarlige foretaks ansvar omfatter også underleverandørers utførelse og prosjektering med mindre **disse** er gitt lokal godkjenning for ansvarsrett i tiltaket.

(fra lov om bustøtte § 8)

Forslag til omskriving

Det ansvarlige foretaks ansvar omfatter også underleverandørers utførelse og prosjektering med mindre **underleverandørene** er gitt lokal godkjenning for ansvarsrett i tiltaket.

Å gjenta «underleverandørene» klargjør meningen. I tillegg kan vi vurdere en formulering som «godkjenning for ansvarsrett i tiltaket». Er den forståelig?

Velg helst de ordene som ligger tettest opp til talespråket. «Disse» (når det står alene) er for eksempel en mer skriftlig variant som med fordel kan byttes ut i mange tilfeller:

Originaltekst

Myndigheten kan kreve bistand fra tilbydere som tilbyr andre tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett og -tjeneste, og kan pålegge disse å gjennomføre stenging.

(fra ekomloven § 10-9)

Forslag til omskriving

Myndigheten kan kreve bistand fra tilbydere som tilbyr andre tilgang til elektronisk kommunikasjonsnett og -tjeneste, og kan pålegge dem å gjennomføre stenging.

Her kunne vi også sett på formuleringen «gjennomføre stenging», som er en substantivering, se punkt 7. Hvordan ville du skrevet om med verb?

Vær så konkret som mulig

Lovteksten er per definisjon abstrakt – den abstraherer ved å finne fellestrekk ved enkelttilfeller og gi regler for dem. Og nettopp fordi lovteksten er mer abstrakt enn mange andre tekster, gjelder det å være konkret når det er mulig.

7 Velg verb når det er mulig

En vanlig måte å gjøre teksten unødvendig abstrakt på er å velge såkalte verbalsubstantiver i stedet for verb. Et verbalsubstantiv er et substantiv som er dannet av et verb, for eksempel at «å utrede» blir til «å foreta en utredning» (der «utredning» er selve verbalsubstantivet). De fleste verbalsubstantiver slutter på «-ing» eller «-else». Overgangen fra verb til verbalsubstantiv kalles substantivering.

En tekst med mange verbalsubstantiver blir abstrakt fordi den fjerner seg fra de konkrete handlingene den egentlig beskriver. Teksten blir mer konkret når vi bruker verbene i stedet, slik vi ser flere eksempler på nedenfor.

Originaltekst

Det som leieren kjente eller måtte kjenne til ved avtaleinngåelsen, kan ikke gjøres gjeldende som mangel.

(fra husleieloven § 2-6)

Forslag til omskriving

Det som leieren kjente eller måtte kjenne til da avtalen ble inngått, kan ikke gjøres gjeldende som mangel.

Det hjelper å skrive om substantiveringen. Formuleringen «gjøres gjeldende som mangel» kan også være verdt å se nærmere på.

Originaltekst

Med tilslutning frå alle andelseigarar kan det fastsetjast i vedtektene (...)

(fra lov om burettslag § 17-12)

Forslag til omskriving

Dersom alle andelseigarane sluttar seg til det, kan det fastsetjast i vedtektene (...)

ADJEKTIV KAN OGSÅ ERSTATTE SUBSTANTIV

På samme måte som verb er adjektiver ofte bedre alternativer enn mer abstrakte substantiver. Eksempel: I stedet for å skrive at noe skjer «med vanskelighet og belastning», er det bedre å skrive at noe er «vanskelig» og «belastende».

8 Pakk ut budskapet

En substantivtung formulering blir ofte tettpakket fordi den konkrete situasjonen den beskriver, blir vanskeligere å se for seg. Husk at leseren skal kunne følge tankegangen på en enklest mulig måte, da må formuleringene være så konkrete som mulig. Ofte er verb et bedre alternativ.

Originaltekst

Melding, erklæring eller klage som gis etter utløpet av frist etter denne lov, kan bare tas til behandling hvis fristoversittingen skyldes forhold den som plikter å overholde fristen, ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse.

(fra valgloven § 15-5)

Forslag til omskriving

Melding, erklæring eller klage som gis etter at fristen etter denne loven er utløpt, kan bare behandles hvis den som plikter å overholde fristen

- a. ikke hadde herredømme over årsaken til at fristen ble brutt og
- b. ikke kunne forutse årsaken til at fristen ble brutt.

Originaltekst

Etterfølgende underretning til pasienten er likevel tilstrekkelig dersom underretningen vil medføre fare for at helsehjelpen ikke kan gjennomføres.

(fra pasient- og brukerrettighetsloven § 4A-6)

Forslag til omskriving

Dersom underretningen vil medføre fare for at helsehjelpen ikke kan gjennomføres, er det likevel tilstrekkelig at pasienten underrettes etter at helsehjelpen er gjennomført.

9 Skriv aktivt når det er mulig

I lover er det ofte verken ønskelig eller mulig å angi hvem som skal gjøre noe, bare at det skal gjøres. Derfor har det vært vanlig med passiv form av verbet. En annen grunn til å bruke passiv kan være at bestemmelsen gjelder flere pliktsubjekter enn en bestemt person eller en gruppe av personer. Likevel er det ingen grunn til å bruke flere passivformuleringer enn nødvendig – det aktive alternativet er i de aller fleste tilfeller lettere å forstå for den som skal lese og bruke lovteksten. I eksemplet nedenfor ser vi også at den aktive formuleringen flytter det mest sentrale i setningen («selskapsavtalen») fram.

Originaltekst

Det kan fastsettes i selskapsavtalen at visse arter saker som ellers vil høre under styret, jf. § 13, må godkjennes av representantskapet.

(fra lov om interkommunale selskaper § 7)

Forslag til omskriving

Selskapsavtalen kan fastsette at visse arter saker som ellers vil høre inn under styret, jf. § 13, må godkjennes av representantskapet.

En aktiv formulering gjør meningen klarere. Se også gjerne på en formulering som «visse arter saker». Den kan det finnes klarere alternativer til.

I noen tilfeller kan passiv også skape uklarhet om innholdet. Selv om det i eksemplet nedenfor nok vil framgå av sammenhengen at det ikke er møtelederen som skal ansettes, så vil en aktiv formulering fjerne denne tvilen helt.

Originaltekst

Står stemmetallet likt, treffes avgjørelse om ansettelse av møtelederen, mens valg avgjøres ved loddtrekning.

(fra lov om interkommunale selskaper § 9)

Forslag til omskriving

Står stemmetallet likt, avgjør møtelederen hvem som skal ansettes, mens valg avgjøres ved loddtrekning.

Bruk oppdaterte ord- og bøyningsformer

For at lovteksten ikke skal bli stivere og tyngre enn nødvendig, bør vi velge ord- og bøyningsformer fra moderne norsk.

10 Vær på vakt mot nakne substantiver

Et substantiv er nakent når det står slik det er oppført i ordboka, i entall uten endelse eller bestemmerord (artikkel). Vi ser ofte formuleringer av typen «Virksomhet som yter helse- og omsorgstjenester, skal organiseres slik at helsepersonellet blir i stand til å overholde sine lovpålagte plikter». Her er substantivet «virksomhet» uten endelse eller bestemmerord. Hovedproblemet med slike nakne substantiver er at stilen blir stiv og unødvendig fremmed. Lovene har tradisjonelt hatt mange flere nakne substantiver enn andre tekster, kanskje fordi tendensen til abstraksjon er så mye sterkere her enn ellers.

Avhengig av hva du ønsker å uttrykke, har du disse alternativene til nakne substantiver:

- ubestemt form entall («en virksomhet»)
- bestemt form entall («virksomheten»)
- ubestemt form flertall («virksomheter»)

Originaltekst

§

Avgjørelse som gjelder manglende samtykkekompetanse skal være begrunnet og skriftlig, og om mulig straks legges frem for pasienten og dennes nærmeste pårørende.

(fra pasient- og brukerrettighetsloven § 4-3)

Forslag til omskriving

En avgjørelse som gjelder manglende samtykkekompetanse, skal være begrunnet og skriftlig, og om mulig straks legges frem for pasienten og dennes nærmeste pårørende.

Det nakne substantivet er kledd på. Vi kunne også tatt for oss ordet «dennes». Her ville kanskje «pasientens» vært mindre stivt?

Originaltekst

§

Loven gjelder for interkommunalt selskap.

(fra lov om interkommunale selskaper § 1)

Forslag til omskriving

Loven gjelder for interkommunale selskaper.

Originaltekst

§

Pasienten og ledsager har rett til dekning av nødvendige utgifter når pasienten må reise i forbindelse med en helsetjeneste som omfattes av lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m. og som dekkes av et foretak etter lov 15. juni 2001 nr. 93 om helseforetak m.m.

(fra pasient- og brukerrettighetsloven § 2-6)

Forslag til omskriving

Pasienten og ledsageren har rett til dekning av nødvendige utgifter når pasienten må reise i forbindelse med en helsetjeneste som omfattes av lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m., og som dekkes av et foretak etter lov 15. juni 2001 nr. 93 om helseforetak m.m.

11 Bøy substantivet slik du gjør det muntlig

På norsk har vi to måter å uttrykke bestemt form av substantivet på – både enkel og dobbel bestemmelse. Enkel bestemmelse har bare bestemmerord foran substantivet («denne lov»), mens dobbel bestemmelse også legger på en endelse på selve substantivet («denne loven»). Lovskrivere har en tendens til å bruke enkel bestemmelse, en form som er mye vanligere i dansk, og som derfor henger igjen fra da dansk var administrasjonsspråk i Norge. Dobbelt bestemmelse er den formen de fleste bruker i Norge i dag, og når du skriver, er det en god regel å bøye substantivet slik du ville gjort det muntlig.

Originaltekst

Daglig leder forestår **den daglige ledelse** av selskapet og skal følge **de retningslinjer og pålegg** som styret har gitt.

(fra lov om interkommunale selskaper § 14)

Forslag til omskriving

Daglig leder forestår **den daglige ledelsen** av selskapet og skal følge **de retningslinjene og påleggene** som styret har gitt.

Vi har endret til dobbel bestemmelse. Formuleringen «forestår den daglige ledelsen» er forøvrig en substantivering, se punkt 7. Hvordan ville du skrevet den om?

Originaltekst

Denne lov gjelder for forsøk i **den statlige, fylkeskommunale og kommunale forvaltning**, hvis ikke annet følger av lov.

(fra lov om forsøk i offentlig forvaltning § 2)

Forslag til omskriving

Denne loven gjelder for forsøk i **den statlige, fylkeskommunale og kommunale forvaltningen**, hvis ikke annet følger av lov.

GOD OG KONSEKVENT BEGREPSBRUK

I lover er det ekstra viktig at begrepsbruken er helt konsekvent. Bruk samme ord om det samme gjennom hele lovteksten, og samkjør begrepsbruken med relaterte lover. Språklig variasjon er altså ikke noe du skal strebe etter, snarere tvert imot.

Husk at det ikke bare er jurister og fagfolk som leser lover. I mange tilfeller kan vi erstatte fagbegreper med synonymer fra dagligspråket, men ikke alltid. Bruker vi faguttrykk, er det viktig at vi definerer dem.

12 Tenk gjennom ordvalget

Alle fag har sitt stammespråk med ord og uttryksmåter som ikke nødvendigvis er uerstattelige og presise faguttrykk. Det finnes ingen uttømmende lister på dette området, men kanskje du kjenner igjen noen av disse begrepene og kan vurdere andre alternativer? Kommuniserer de godt nok med ikke-jurister?

Juridisk og byråkratisk stammespråk?

Alternativ?

angående om

dog likevel

anvende bruke

for så vidt angår når det gjelder

forefinnes finnes, være, er til stede

forehavende gjøremål, handling, oppgave, plan

forestå stå for, lede, sørge for

hensynta ta hensyn til, ta i betraktning

herunder blant annet, under dette, for eksempel

hva gjelder når det gjelder, som gjelder

likeledes også

nærværende lov denne loven

påregne regne med

således derfor

samt og, i tillegg, (og) dessuten

vedrøre angå, gjelde, ha sammenheng med

Sørg for riktig tegnsetting

Tegnsettingen i lovtekster må være korrekt. Her er noen regler du må være spesielt oppmerksom på.

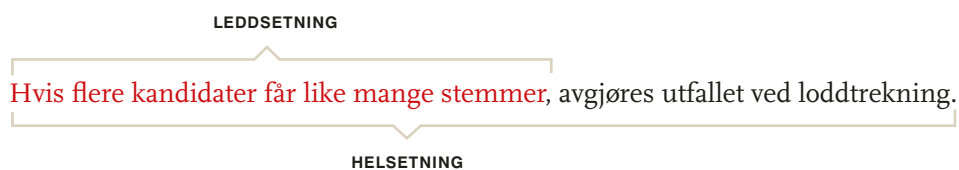

Leddsetning leddsetning

Sørg for riktig tegnsetting

I lovttekster, som i andre tekster, er det viktig at komma står på riktig plass. Komma gir leseren nødvendige pauser og bidrar til å vise hva som hører sammen, og hva som ikke gjør det.

For å forstå kommareglene er det viktig å vite hva en helsetning og en leddsetning er. En helsetning er en setning som kan stå alene, mens en leddsetning inngår som ledd i en helsetning.

Leddsetninger innledes med ord som *hvem, hva, hvordan, hvis, om, når, da, at, fordi, dersom, som* o.l.

En setning er en ytring som minimum inneholder et subjekt og et verbal (et verb i presens, preteritum eller imperativ).

På neste side går vi gjennom fire av de mest sentrale kommareglene.

13 Sett komma etter som-setninger

Det skal alltid være komma etter som-setninger. En som-setning er en leddsetning som starter med ordet «som». Det mangler komma etter veldig mange som-setninger, også i lover. Vær spesielt oppmerksom på denne regelen fordi den bidrar til å vise hva som hører sammen med hva i en setning.

Noen ganger er ordet «som» underforstått, det vil si at ordet ikke står i setningen. Men det skal likevel være komma etter setningen.

Pilen i eksemplene (↓) viser hvor kommaet skulle stått.

Eksempler på komma etter som-setning (som-setningen er understreket)

Med indirekte forskjellsbehandling menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer stilles dårligere enn andre↓ og at dette skjer på grunn av kjønn.

(fra likestillingsloven § 5)

Offentlege rettar, konsesjonar, løyve m.v. som gjeld for forvaltningsbedrifta Televerket↓ blir frå omdanningstidspunktet overført til aksjeselskapet.

(fra lov om omdanning av forvaltningsbedrifta Televerket til aksjeselskap § 4)

Eksempel på komma etter som-setning der «som» er underforstått (som-setningen er understreket)

Her kunne det stått et «som»

Helsedirektoratet eller den det bemyndiger↓ gir autorisasjon, lisens og spesialistgodkjenning mot nærmere fastsatt godtgjørelse.

(fra helsepersonelloven § 53)

I noen tilfeller skal det også være komma før som-setninger, men det er bare hvis som-setningen er en tilleggsopplysning som like gjerne kunne stått i parentes: «Norske lover og forskrifter, som er samlet på Lovdata, regulerer store deler av samfunnslivet.»

14 Sett komma etter innledende leddsetninger

Når en helsetning starter med en leddsetning, skal det stå komma etter leddsetningen.

Eksempler på komma etter innledende leddsetning (leddsetningene er understreket)

Når listeforslagene er godkjent↓ skal valgmyndighetene legge de offisielle valglistene ut til gjennomsyn.

(fra valgloven § 6-7)

Hvis foretaket ikke har representantskap↓ velges revisor av kontrollkomiteen.

(fra finansieringsvirksomhetsloven § 3-13)

15 Sett komma mellom leddsetninger

Når to leddsetninger står etter hverandre i helsetningen, skal det være komma mellom dem.

Eksempler på komma mellom sideordnede leddsetninger (leddsetningene er understreket)

Departementet skal heller ikke gi tillatelse til ervervet dersom plikten til å gi melding etter § 2-2 første ledd, jf. § 2-3 første ledd, ikke er oppfylt↓ eller dersom opplysninger fremlagt av erververen er ufullstendige eller viser seg å være uriktige.

(fra finansieringsvirksomhetsloven § 2-5)

Ved anke over jordskifteavgjerd skal jordskifteretten, dersom han ser at det er manglar ved anken↓ eller at fristen kan ha gått ut, gi den ankande parten høve til å rette feilen etter tvisteloven §§ 16-5 og 16-6.

(fra jordskifteloven § 8-6)

16 Sett komma mellom helsetninger

Når to eller flere helsetninger står etter hverandre, skal det være komma mellom dem. Helsetningene er da bundet sammen med «og», «eller», «men» eller «for». Helsetninger het tidligere hovedsetninger og kjennetegnes ved at de kan stå alene.

Eksempler på komma mellom helsetninger (helsetningene er understreket)

Informasjonen må være tilgjengelig for fremtidig bruk i et tidsrom som er tilstrekkelig for informasjonens formål ↓ og informasjonen må kunne reproduseres uforandret.

Verdipapirfondets plasseringer må omfatte minst seks ulike utstedelser ↓ og plasseringer fra én og samme utstedelse må ikke overstige 30 prosent av verdipapirfondets samlede eiendeler.

(fra verdipapirfondloven § 6-7)

17 Styr unna semikolon, skråstrek og parentes

Noen tegn bør du holde deg helt unna når du skriver lovtekster. Semikolon, skråstrek og parentes kan skape uklarhet.

Semikolon er aldri det eneste riktige

Semikolon er aldri det eneste riktige alternativet, du kan alltid bruke for eksempel komma, kolon eller tankestrek i stedet. Et tegn som ikke er helt nødvendig, vil ikke bidra til klarhet. Semikolon skal heller ikke brukes i definisjoner, foran oppramsinger eller mellom punkter i en punktliste.

Skråstrek og parentes kan uttrykke tvetydighet

En skråstrek angir alternativer: og/eller, hun/han, av/på. Skråstreken kan derfor uttrykke tvetydighet, og det er best å ikke bruke den.

Bruk også parentes så lite som mulig. Unntak kan være når du introduserer en forkortelse, eller når du må referere til et faguttrykk på et annet språk.

Jobb sammen, og test teksten på brukerne

Du kan ikke finne alle løsninger alene. Jobb gjerne sammen i skriveverksteder, og husk å teste teksten på brukerne.

Skriveverksted

Skriveverksted er en metode som setter samarbeid i system. Jurister, fageksperter og språkeksperter jobber med samme tekstutkast over en periode og diskuterer seg fram til løsninger som ivaretar både juridisk presisjon og språklig klarhet.

Hvordan fungerer et skriveverksted?

Et skriveverksted kan organiseres på ulike måter. Én effektiv måte å jobbe på er å ta en språklig gjennomgang når det første utkastet til lovtokst er ferdig. Strukturen og det materielle innholdet bør i hovedsak være på plass, men det må fremdeles være tid og rom til å gjøre mer enn kosmetiske endringer i teksten.

Arbeidet kan for eksempel foregå slik:

- Språkeksperterne går gjennom det første utkastet og gir innspill til hvor forbedringspotensialet er størst.
- Grappa blir enige om hvilke bestemmelser språkeksperterne skal jobbe videre med. Hvis det er tid og ressurser til det, er det aller best å gå gjennom alt.
- Språkeksperterne kommer med innspill til konkrete endringer i teksten.
- Grappa møtes og diskuterer forslagene. Dette arbeidet er som en forhandling der hensynet til både klarhet og presisjon skal ivaretas.

«Jeg sparer tid og får et bedre resultat når språkkonsulenter ser på utkastet mitt. Selv om kollegene mine også hjelper meg til å forbedre teksten, så har ingen av dem den kompetansen som språkkonsulentene har. Skriveverkstedene er veldig morsomme, og det er spennende, nyttig og viktig å lære hvordan vi kan skrive godt.»

Line Ruden, Mattilsynet

Brukertesting

Hvem skal først og fremst forstå den lovteksten du skriver? Er loven ment for saksbehandlere i forvaltningen? Eller er det viktig at også innbyggerne skal kunne forstå hva loven regulerer? Uansett er det viktig å teste utkastet på målgruppene slik at du er sikker på at teksten blir forstått slik den skal forstås.

Gjennom brukertestingen kan du få verdifulle tilbakemeldinger på om innholdet er lett tilgjengelig, om vilkårene er klare, om ord og juridiske uttrykk er forståelige, og om strukturen er god slik at det er lett å finne fram.

Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI)

Postboks 8115 Dep, 0032 Oslo

Telefon: 22 45 10 00

www.difi.no

© DIFI Oktober 2014

Omslag og grafisk utforming: Lars Tothammer / Illustratørene

Illustrasjoner: Lars Tothammer / Illustratørene

Trykk og innbinding: Flisa trykkeri

Opplag: 2000

Legg arbeid i å
gjøre setningene
oversiktlige.

Bruk oppdaterte
ord- og
bøyningsformer.

Vær så konkret
som mulig.

Sørg for riktig
tegnsetting.